

# Recenzija filma Money & Life

Aleš Praprotnik

*»... we owe it to ourselves to understand the fundamentals of this technology called money in order to be effective participants in the economic transformation that is happening around us...»*

Osebnost se globoko strinjam z zgornjim stavkom, ki je napisan na uradni spletni strani filma, kot se strinjam tudi z mnogimi sporočili, ki jih dokumentarec prinaša. Najbolj seveda drži dejstvo, da denar in potrošništvo sama po sebi ne prinašata sreče in da so najbolj vredne stvari tiste, ki v resnici nimajo vrednosti, kot so npr. zdravi odnosi ali pa srečni otroci. Prav tako se strinjam s tem, da je potrebno začeti spreminjati sistem od spodaj navzgor in stremeti k večjemu sodelovanju in podpori v lokalni skupnosti. In končno, da ni nobene potrebe po pomanjkanju ter da je sedanja kriza izjemno dobra priložnost za pozitivne spremembe.

Vendar pa si film zasluži tudi ostro kritiko, saj vsaj kar se tiče opisa delovanja sistema ne dosega tistega, kar obljublja. V uvodu ustvarjalci trdijo, da film povezuje točke od pojava denarja, preko zgodovine do delovanja sistema in zadnje krize. V spodnjih razdelkih si bomo na kratko ogledali, zakaj so informacije v filmu zelo pomankljive, pristranske in celo zavajajoče.

## Zgodovina

Film namiguje na to, da se je denar pojavil kot menjalno sredstvo, ki naj bi izboljšalo trgovske odnose kot medij izmenjave. Problem je v tem, ker v prvi vrsti sploh ne vemo, od kod denar izvira, saj se na neki točki zgodovinski dokazi izgubijo. Poleg tega obstoječi arheološki in antropološki dokazi potrjujejo, da je bila v večini primerov za uvedbo denarja odgovorna določena avtoriteta (vladar ...). V tem pogledu je bil denar najprej obračunska enota ([funkcija denarja](#), ki je film ne omenja) in šele nato menjalno sredstvo. Film ne omenja, da je kredit obstajal pred kovanim denarjem in da so bile ene izmed prvih denarnih enot žitarice.

Film se zgodovine prav tako loteva ekstremno površno: takoj preskoči veliko stoletij na grške kovance in Rim (brez omenbe npr. [rimске bronaste valute](#)). Ne omenja npr. srednjeveških [rovaških palic](#), ne omenja začetka bančništva v Evropi, zgodovinskega [pojavnega finančnih instrumentov](#), kot tudi ne omenja pojava borz in ustanovitve [prvih centralnih bank](#). Zgodovinski del filma je tako veliko slabše prikazan kot v povprečnem ekonomskem učbeniku.

## Ustvarjanje denarja

Največja napaka, ki jo film zagreši, je v razlaganju sedanjega sistema oz. v ustvarjanju denarja. Film razlaga, da denar ustvarja centralna banka (v ZDA je to Fed), ko od vlade odkupi državna obveznice, nato pa ta denar komercialne banke pomnožujejo do 10 x (na podlagi 10 % rezervne zahteve). Film tako širi napačne predstave v več pogledih. Prvič, Fed ne more neposredno kupovati obveznic od vlade. Finančno ministrstvo jih lahko prodaja samo izbranim primarnim posrednikom (v ZDA jih je okoli dvajset). Ti jih kupijo z obstoječimi centralnobančnimi rezervami, ki jih ustvarja centralna banka. Gre za zamenjavo: imetja, ki ne prinaša obresti (rezerve), za imetje, ki prinaša obresti (obveznice). Drugič, centralna banka opravlja nakupe in prodajo obveznic (operacije odprtega trga) z namenom doseganja ciljne medbančne obrestne mere. Fed [NE ustvarja denarja, ki se sprošča v ekonomijo](#). Tretjič, [že več desetletij](#) je znano, da multiplikacija kredita, ki jo mimogrede najdete v vseh ekonomskih učbenikih, v praksi ne obstaja. To spoznavajo tudi neoklasični ekonomisti, sicer zagovorniki prostega trga. Sicer pa to priznavajo centralne banke same v svojih dokumentih. In mimogrede: omenjena rezervna zahteva v ZDA velja zgolj za majhen del depozitov, vsi ostali depoziti pa rezervni zahtevi trenutno [niso podvrženi](#).

Večina denarja v obtoku nastaja [na računovodskih knjigah komercialnih bank](#) NEODVISNO od prejetih depozitov.

Film tako opravi zelo površno in netočno analizo, ki bolj škodi kot koristi.

## Fiat valuta

Film poudarja, da današnjih valut ne podpira ničesar (zlatega standarda ni več) in implicira, da je to nekaj negativnega. Pozabi pa omeniti npr. [deflacijo v veliki depresiji](#), h kateri je pripomogel prav zlati standard. Prav tako pozabi omeniti, da današnje valute v resnici SO podprte in sicer [z močjo države in s tem, ko vlada sprejema valuto za plačevanje davkov](#).

## Obresti

To, da denar nastaja kot dolg, na katerega so pripete obresti, je dejstvo. Prav tako, da obrestne obresti vodijo v eksponentno naraščanje dolga. Vendar so [mnenja glede vpliva obresti deljena](#). Ne more namreč popolnoma držati, da mora bančni sistem za plačilo obresti vedno znova ustvarjati nov denar, kajti denar tudi kroži z določeno hitrostjo. Tako lahko z istim denarjem večkrat plačamo obresti. Poleg tega obstajajo tudi [študije](#), ki dokazujejo, da je možen popoln kreditni sistem ob predpostavki, da se denar usmerja v realno gospodarstvo in če ni obrestnih obresti. Film je tako zopet površen in pristranski in podaja pomanjkljivo sliko.

## Javni dolg

Film omenja, da je problem v javnem dolgu in prikazuje uro, ki meri javni dolg v ZDA. Vendar se ne potrudi raziskati, ali je ves javni dolg enak. [Sodobna monetarna teorija](#) ('Modern monetary theory'), ki proučuje delovanje sodobne suverene valute, dokazuje, da javni dolg v monetarno suvereni državi NI problem, kajti država denar ustvarja sama (država ni enaka gospodinjstvu ali podjetju). Prav tako ne more postati [žrtev obvezniških jastrebov](#). Stvar je seveda drugačna pri monetarno ne-suverenih državah (npr. evroobmočje). Prav tako ne loči jasno med javnim in [zasebnim dolgom, ki je bistveno večji problem](#). Zopet zelo površno narejena analiza.

## Finančna kriza in derivati

Tudi v tem pogledu je film površen in ne ponuja potrebnih informacij oz. odgovorov. Kot enega izmed razlogov krize omenja finančne produkte, vendar je veliko finančnih produktov pojavilo že veliko stoletij nazaj. Poleg tega vsi derivati niso negativni, nekateri so [koristni](#). Film ne uspe ločiti med njimi in vse tlači v isti koš. Nič ne pove o [vlogi bonitenih hiš](#) in o spremembah določene zakonodaje. Film ne omenja odzivov na krizo in njihovo (ne)uspešnost. Prav tako ne omenja [nezmožnost prevladujoče ekonomske doktrine za predvidenje krize](#).

Dokumentarec spregleda tudi teoretski model pojava kriz, ki ga je razvil [Hyman Minsky](#) ('financial instability hypothesis') in potrebe po novih modelih, kot tudi ne omenja alternativnih predlogov ekonomistov glede reševanja krize.

## Sklep

Film je dobronameren in je v tem pogledu vreden pohval, če posebej v segmentu, kjer ljudi spodbuja, da začnejo razmišljati o denarju in o drugačnih pogledih na monetarni sistem ter da postanejo proaktivni v spreminanju sebe in sistema. Nedvomno: sistem mora postati odgovoren in transparenten, [velike finančne institucije pa je treba razbiti](#). Denar je skupna stvar in mora resnično začeti služiti ljudem. Temelj tega pa je dobro poznavanje sedanjega delovanja sistema. Na žalost film ne izpolnjuje te vloge, saj je njegova analiza zelo površna, pristranska in zavajajoča, s čimer si po nepotrebnem zmanjšuje prepotrebno kredibilnost. V tem pogledu je na žalost lahko celo škodljiv in kontraproduktiven. Gledalci bodo, kar se monetarnega in finančnega področja tiče, več odnesli od dokumentarcev kot sta [Inside Job](#) oz. [Economic Science and the debt crisis](#). Če pa jim je ljubša pisana beseda, pa lahko vzamejo v roke tudi knjigo [DENAR – Nedolžna prevara?](#)